

*Преух О. І.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

ТАКТИКА ОБВИНУВАЧЕННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей утілення стратегії дискредитації опонента, що реалізується за допомогою тактики обвинувачення під час проведення парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. Розглянуто специфічні мовні і стилістичні засоби, якими оперують учасники дебатів під час засідань Палати Громад британського парламенту в період посттетчеризму.

Ключові слова: парламентські дебати, стратегія, тактика, негативна оцінка, перформатив, комунікативний хід, мовленнєвий акт.

Постановка проблеми. Усебічні дослідження особливостей, функцій і учасників політичного дискурсу, а також специфіки комунікативної взаємодії в такому типі дискурсу актуалізують фокусування уваги на проблемі мовленнєвого впливу, який у широкому розумінні розглядають як комунікативну діяльність, що є вмотивованою та цілеспрямованою. Відповідно до вузької дефініції, мовленнєвий вплив є мовленнєвою дією адресанта, підпорядкованою комунікативними установками і спрямованою на зміну поведінки, психологічного стану, мислення адресата [1, с. 228], його ставлення до представленої інформації тощо. Для парламентських дебатів як жанру політичного дискурсу мовленнєвий вплив, який є результатом комунікативної взаємодії, відіграє ключову роль для структурування свідомості безпосередніх учасників дебатів і потенційних адресатів – виборців, що в результаті призводить до завоювання й утримання влади адресантами політичної комунікації.

Проблемі мовленнєвого впливу присвячені численні роботи науковців (Р. Бендлер, Дж. Гріндер, Т. Дридзе, М. Желтухіна, О. Іссерс, Р. Лакофф, М. Мінський, О. Селіванова, Й. Стернин, І. Черепанова). Мовленнєвий вплив розглядається як взаємодія комунікантів на основі взаємного впливу на свідомість і зміну світосприйняття партнерів комунікації в дослідженнях таких науковців, як А. Баранов, Р. Блакар, Ч. Ларсен та ін. Результативність комунікативних стратегій і тактик для досягнення мовленнєвого впливу досліджено в наукових працях таких дослідників, як Є. Верещагін, Дж. Гамперц, Т. ван Дейк, О. Іссерс, К. Келерман, Дж. Каспер, К. Фач та ін. Проте, незважаючи на значну кількість робіт, комплексний аналіз мовних засобів реалізації стратегії дискредитації опонента, втіленої використанням тактики обвинувачення в політичному дискурсі парламентських дебатів у Сполученому Королівстві, ще не був предметом дослідження, що й зумовлює новизну здійсненого нами дослідження, актуальність якого спричинена увагою сучасних мовознавців до проблем успішної комунікативної взаємодії та її лінгвістичних та екстралінгвальних чинників.

Мета статті полягає в детальному аналізі втілення стратегії дискредитації опонента, що реалізується застосуванням так-

тики обвинувачення в політичному дискурсі парламентських дебатів у Сполученому Королівстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можливість та ефективність мовленнєвого впливу як результату комунікативної взаємодії зумовлено певними чинниками. Лінгвістичний чинник заснований на механізмах вербального впливу на свідомість через використання лексичного матеріалу, зокрема оцінної лексики, експліцитності й імпліцитності тощо. Екстралінгвальний чинник пов'язаний з інформаційною потребою, що включає різні аспекти, такі як семіотичні, психічні, етнокультурні, соціальні, когнітивні. Семіотичний чинник розглядається у зв'язку з варіюванням мовних висловлювань відповідно до установок, цілей комунікантів. Соціальний чинник ураховує редагування інформації з урахуванням стереотипів і міфів масової свідомості, орієнтацію на «МИ-групу», авторитетні заяви. Когнітивний чинник – це сприймання інформації та її інтерпретація. Здатність до стандартизації ситуації ритуалізує мислення й поведінку партнерів комунікації, а також дає можливість передбачення їхніх мовленнєвих стратегій і тактик. Психологічний чинник безпосередньо врегульовує емоційний вплив на комунікантів [2, с. 59–60]. Емоційний вплив зумовлений сформованими установками та впливає на створення нових установок, стереотипів і цінностей [3, с. 113].

Мовленнєвий вплив забезпечується використанням певних комунікативних стратегій і тактик. Стратегію можна розуміти як «когнітивний загальний план, або «вектор», мовленнєвої поведінки» [4, с. 14; 5, с. 6], деяку інваріантну схему, яка складається з однієї або декількох дій, спрямованих на реалізацію ситуації [6]. Стратегія як «комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативних цілей», включає планування процесу мовленнєвої комунікації залежно від конкретних умов спілкування й особистостей комунікантів, а також реалізацію цього плану [4, с. 54], що здійснюється за допомогою різноманітних тактик. Мовленнєвою тактикою вважають чіткий мовленнєвий хід (крок, оберт, етап) [5] або одну чи кілька дій, які сприяють реалізації стратегії [7, с. 78].

Стратегія дискредитації опонента є дієвим інструментом формування іміджу політичних діячів, оскільки виявляє всі слабкі сторони, недоліки, провали й помилки в діяльності опонентів, що сприяє покращенню іміджу обвинувачів. В основі стратегії дискредитації, покликаної знизити статус усіх комунікантів, які знаходяться по іншій бік у залі парламенту, тобто є опонентами під час парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, лежить гостра негативна оцінка й критика діяльності опонентів. Однією з тактик, що реалізують стратегію дискредитації опонентів, є тактика обвинувачення.

Тактика обвинувачення забезпечує зниження рейтингу об'єкта обвинувачення завдяки вказуванню на помилки, негативні сторони в політичній діяльності.

Так, у поданому фрагменті політичних дебатів обговорення відбувається між міністром внутрішніх справ від Консервативної партії та представником опозиційної Лейбористської партії:

Mr. George Howarth: *Is the Minister aware that Home Office statistics reveal that the use of hard drugs in privatised prisons is 60 per cent. Higher than in comparable prisons in the rest of the prison estate? Will she confirm that those private companies that operate private prisons have donated £2.6 million to Conservative party funds? Is it not the case that private prisons are soft on drugs and that this Government are soft on private prisons?* (HC Deb 20 Mar 1997: Column 1059).

Різка обвинувачення міністра внутрішніх справ у відкритій підтримці приватних в'язниць, у яких, на думку обвинувача, частими є випадки розповсюдження важких наркотичних препаратів, а також розкриття фактів фінансування такими приватними закладами фондів Консервативної партії з наведенням квантитативних аргументів (60 per cent; £2.6 million), повністю дискредитує співрозмовника й політичну партію, яку він представляє. Агресивна манера обвинувачення створюється завдяки сталій конструкції *to be aware of*, що містить у своєму значенні *knowing that smth exists, or having knowledge of a particular thing* [8] натяк на необізнаність доповідача про реальний стан речей у таких виправних закладах. Цей фокусивний комунікативний хід у формі квеситиву відкриває обговорення більш конкретної теми, так будучи модифікатором значення головного ходу. Мовець також застосовує перформативне дієслово *to confirm*, яке зазвичай використовується в спілкуванні на підтвердження сказаного, проте в цьому випадку в контекстуальному оточенні кваліфікується як перформатив осуду, як засудження дій Консервативної партії. В останньому мовленнєвому акті, представленому у формі питання, міститься констатив як ствердження про діяльність уряду та імпліцитна негативна оцінка. Підсилення негативної оцінки відбувається за рахунок лексичного повтору прикметника *soft*, який, як зафіксовано в *Cambridge Dictionary*, у значенні *not severe enough in criticizing or punishing those who have done smth wrong* [8] використовується лише на позначення несхвального критичного ставлення. Тобто уряд критикується за недостатньо суворий контроль за приватними виховними закладами.

Аналізований фрагмент діалогу між членом британського офіційного уряду і представником опозиції є експресивним, спрямованим на вияв різко негативного ставлення до супротивника по комунікації, а також демонстративно компетивним, оскільки передбачає конкуренцію думок, що є типовим для парламентських дебатів, які зазвичай характеризуються постійним протистоянням між учасниками, відповідно до балансу цілей партнерів комунікації, він є конфліктним завдяки протилежності цілей комунікантів, які намагаються не зберегти баланс обличчя, а, навпаки, понизити його.

До взаємно обвинувального обговорення приєднується ще один діяч дебатів, який представляє провладну Консервативну партію й, відповідно, підтримує міністра-доповідача:

Mr. Nigel Evans: *Does my right hon. Friend agree that we must send a clear message to people who deal in 1060 drugs, whether they are in or out of prison: that we will have zero tolerance of drug dealing? Will she therefore guarantee that, when we are re-elected on 1 May, one of the first things that the Conservative Government*

will do is reverse the wrecking amendments that the Labour party tabled to the Crime (Sentences) Bill, so that people convicted for a third time of dealing in hard drugs will automatically get seven years in prison? Does not that demonstrate that the Labour party is soft on crime (HC Deb 20 Mar 1997: Column 1060)?

Його репліка виконує кілька функцій. Так, перша частина репліки є відтворювальним комунікативним ходом, оскільки повертає знову до теми розмови, а саме до початку репліки попереднього доповідача про зміни в режимі управління виховними закладами. Звертаючись до доповідача, комунікант використовує мовленнєвий акт директив (для поради плану майбутніх дій) у питальній формі, що сприяє встановленню кооперативної взаємодії та збереженню статусу співрозмовників. Уживання сталої сполуки *zero tolerance (the act of punishing all criminal or unacceptable behavior severely, even if it is not very serious* [8]), функціонування якої обмежено правоохоронною сферою, асоціюють із суворою системою правил та обмежень, які зазвичай урегульовують покарання для правопорушників і тих, хто вживає наркотичні препарати, демонструє серйозність дій. Друга частина репліки комуніканта розвиває далі хід розмови щодо критики діяльності Лейбористської партії як протидії її критичної оцінки консерваторів. Негативна конотація в оцінці роботи лейбористів досягається вживанням оцінної лексичної одиниці *wrecking* для характеристики запропонованих опонентами поправок до кримінального законодавства. Ця лексема, яка в прямому значенні сигналізує про процес руйнування, пошкодження фізичних об'єктів (*the act of causing the destruction of a ship, vehicle, building, etc* [9]), отримує метафоричне значення *the act of completely spoiling smth* [9] шляхом перенесення знаків із донорського домену БУДІВНИЦТВО до реципієнтного домену ПОЛІТИКА, що додає експресивності висловленню про повне руйнування функціонування кримінального права, а саме системи обвинувальних актів. Мовленнєвий акт констатив підводить до логічного висновку про поступливість лейбористів стосовно злочинності, що слугує максимальному зниженню статусу Лейбористської партії.

Для учасників дебатів обговорення підготовки до виборчої кампанії за місця в майбутній парламент є можливістю продемонструвати слабкі сторони роботи опонентів. Так, представлення заступником міністра внутрішніх справ підготовки виборчих дільниць до майбутнього голосування та їх прилаштування для людей з особливими потребами провокує критичні судження від представника опозиції:

The Parliamentary Under-Secretary of State for the Home Department (Mr. Tom Sackville): *We issue advice and guidance to acting returning officers, who are most directly responsible for selecting polling places and polling stations, and provide grant aid towards the costs of purchasing temporary ramps and polling booths specially adapted to the needs of voters who are wheelchair users.*

Mr. Gerrard: *Does the Minister recall that a survey conducted at the time of the last general election revealed that 88 per cent. Of polling stations had access problems? Does he accept that the vast majority of disabled people want to vote in person? Does he accept also that many of them will not be able to do so at this general election because simple improvements, such as ramps, better lighting or allowing people to vote at a more accessible location, have not been carried out because the Government failed to do what they could, and should, have done in the Disability Discrimination Act 1995 to ensure that accessibility is not an option, but a legal requirement* (20 Mar 1997: Column 1058)?

Для дискредитації роботи уряду комунікант оперує квантитативними аргументами, називаючи точні відсотки дільниць, які мають невіршені проблеми (*88 per cent.*), посилається на офіційний документ (*the Disability Discrimination Act 1995*), демонструючи свою повну обізнаність щодо ситуації. Звернення відбувається в демонстративно емоційному стані, з відвертим намаганням висунути претензії до співрозмовника. Така манера спілкування впливає й на вибір мовних засобів і структур. Усі репліки мають форму запитань, у яких простежується анафоричний повтор конструкції *does he accept*, що вимагає безсумнівного погодження та підтримки виголошених питань. Незважаючи на форму вираження, самі питання втілюють мовленнєвий акт констатив як ствердження про наявні недоліки та проблеми. Вони виголошені в градуальному порядку, переходячи від констатування проблем через відсутність можливості усамітнення, пандусів, достатнього освітлення, зручного місця розташування до відвертого обвинувачення урядовців у провалі втілення в життя законодавчого акта щодо прав і захисту людей з обмеженими можливостями. Це обвинувачення, до якого чітко й системно підведено з наданням необхідних фактів і даних, стає кульмінацією виступу, є обрамлювальним комунікативним ходом, що позначає межі мовленнєвої взаємодії та фокусує увагу учасників дебатів на найголовнішому. Для нагнітання негативної оцінки до кульмінаційного питання залучено ампліфікацію як висхідну градацію однорідних слів завдяки модальним дієсловом *could* і *should*, тобто використано різкий перехід від того, що консерватори мали здатність зробити, до того, що бажано було зробити, чого від них очікували, проте не отримали. У кінці останнього питання створюється ефект своєрідної антитези – контрасту між вибором і потребою (*option – legal requirement*), які представляють різні полюси значення та вимір серйозності сприйняття й вирішення наявної соціальної проблеми.

Висновки. Політичний дискурс парламентських дебатів у Сполученому Королівстві характеризується повсякчасним використанням стратегії дискредитації опонента під час обговорень, що реалізується дієвим застосуванням тактики обвинувачення. Ця тактика є ефективним засобом висвітлення опонентів у негативному світлі, що призводить до пониження їхнього статусу й іміджу на політичній арені та втрати місць у парламенті. Перспективою подальших досліджень є детальний розгляд інших тактик, які слугують утіленню стратегії дискредитації опонента під час проведення парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

Література:

1. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації : [підручник] / О.О. Селіванова. – Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. – 350 с.
2. Желтухина М.Р. Тропологическая суггестивность масс-медиаального дискурса: о проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ : [монография] / М.Р. Желтухина. – М. : Ин-т языкознания РАН ; Волгоград : Изд-во ВФ МУПК, 2003. – 656 с.
3. Узнадзе Д.Н. Основные положения теории установки / Д.Н. Узнадзе // Экспериментальные основы установки. – Тбилиси, 1961. – 158 с.
4. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О.С. Иссерс. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 284 с.
5. Сковородников А.П. О необходимости разграничения понятий «риторический прием», «стилистическая фигура», «речевая тактика», «речевой жанр» / А.П. Сковородников // Риторика ↔ Лингвистика : сборник статей. – Смоленск : СГПУ, 2004. – Вып. 5. – С. 5–11.
6. Егорова-Гантман Е. Политическая реклама / Е. Егорова-Гантман, К. Плешаков. – М. : Николло, 1999. – 240 с.
7. Верещагин Е.М. Речевая тактика «призыва к откровенности» / Е.М. Верещагин, Р. Ротмайр, Т. Ройтер // Вопросы языкознания. – 1992. – № 6. – С. 77–84.
8. Cambridge Dictionaries Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/ebb-and-flow>.
9. Collins Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.collinsdictionary.com/>.

Пьецух О. И. Тактика обвинения в политическом дискурсе парламентских дебатов в Соединенном Королевстве

Аннотация. В статье рассмотрены особенности воплощения стратегии дискредитации оппонента, реализованной посредством тактики обвинения при проведении парламентских дебатов в Соединенном Королевстве Великобритании и Северной Ирландии. Рассмотрены специфические языковые и стилистические средства, которыми оперируют участники дебатов во время заседаний Палаты Общин британского парламента в период посттэтчеризма.

Ключевые слова: парламентские дебаты, стратегия, тактика, негативная оценка, перформатив, коммуникативный ход, речевой акт.

Pjetsukh O. Blame tactics in the political discourse of the UK parliamentary debates

Summary. This article focuses on the peculiarities of the strategy of opponent's discreditation in the UK parliamentary debates that is realized via the blame tactics. It analyses specific language and stylistic means used by the debates' participants to discredit opponents during the meetings of the UK House of Commons in the post-Thatcher period.

Key words: parliamentary debates, strategy, tactics, negative evaluation, performative, communicative move, speech act.